

Escut del bisbe Baltasar de Bastero i Lledó i de la família Vilana

Text: Francesc Miralpeix Vilamala

Atribuït a Pere Costa i Cases (1693-1761)

c. 1732-1752

Talla de fusta

57 × 39 × 5 cm

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 131.399

Fons d'Art de la Diputació de Girona

Escut del bisbe de Girona Baltasar de Bastero i Lledó (Barcelona, 1687 – Reus, 1750) i de la família Vilana. Tot i que d'origen incert, l'escut de fusta sense policromar podria provenir del retaule perdut que havia presidit la capella de la catedral de Girona on els Bastero tingueren el seu espai privilegiat d'enterrament, una obra realitzada per l'escultor Pere Costa i Cases.

El blasó d'aquesta peça no admet cap mena de dubte: es tracta de la simbologia que identifica l'armorial de les famílies Bastero i Vilana, a la primera de la qual van pertànyer personatges il·lustres com el filòleg, canonge i sagristà major de la catedral de Girona Antoni de Bastero i Lledó (1675-1737), autor de la meritíssima obra filològica *La Crusca provençale*; el bisbe Baltasar de Bastero (1678-1759), germà de l'anterior i bisbe de Girona d'obediència borbònica entre el 1729 i el 1745, i Gaspar de Bastero, canonge de la catedral de Barcelona i coadjutor del seu germà Baltasar durant el temps que aquest darrer ostentà el càrrec de canonge degà de la catedral barcelonina. Al volum I del manuscrit *Nobiliario Catalán*, elaborat per l'escultor Pere Costa i Cases, el blasó dels Bastero és un escut amb el camper dividit en dues meitats (Fig. 1). A la superior, sobre fons d'atzur, hi apareix un lleó d'or rampant i coronat; el camper inferior és tallat de gules amb una semibanda i una semibarra acompanyada de tres espases d'argent guarnides d'or en barra. Val la pena transcriure la descripció que en fa Pere Costa, perquè, com es veurà més endavant, l'escultor va tenir un paper molt concret a la capella on els Bastero es feren enterrar. Diu així: «La familia Bastero domiciliada en Barcelona, tiene su origen de Genova, pero de nuestro tiempo la vemos muy Illustre de ella emos visto á Don Antonio Bastero Sacristán mayor de la Cathedral de Gerona, Dignidad de muvha preheminiencia. También emos visto el Illustrissimo Sr. Don Baltasar Bastero Obispo de Gerona, habiendo obtenido antes otras dignidades de mucho lustre, y de presente vive obteniendo la Dignidad de Deán y Canónigo de Barcelona en su cathedral el Illustre Don Gaspar Bastero hermano del Sr. Obispo, y del Sr. Sacristán de la Santa Iglesia de Gerona, los quales he conocido y tratado» (*Nobiliario*, vol. I, foli 100, il·l. 267).

L'escut il·lustrat al manuscrit de Pere Costa és el que figura en relleu, amb el camper timbrat per una borgonyota amb plomall i rivetejat per arabescos vegetals, a la llinda de la casa de la plaça dels Lledoners de Girona, a tocar del Museu d'Art, acompanyat de la inscripció «Don Anton De Bastero et Lledó Barchinon [ensis] V [triusque] I [uris] D [octor]. Sacrista Maior Canoni[cus] Q[ue] Sedis Gerv [n] [ensis] An[n]o 1704» (FELIU, 1990, p. 243). A aquestes altures, però, el lector ja deu haver copsat que el blasó objecte d'aquesta fitxa conté algun element més. Efectivament, el camper està semitruncat (verticalment) amb la meitat esquerra partida amb les armes abans descrites del lleó i les tres dagues; l'altra meitat del camper, el dret, incorpora una torre, a la qual mancarien tres estels de vuit puntes cadascun que cal identificar amb la branca familiar dels Vilana. L'escut està timbrat amb la borgonyota amb plomall i fullatges pels costats i, per sobre, cal imaginar-hi encara, perquè a hores d'ara hi manca, un capell romà d'ales amples i copa petita amb una alamara de cordons i sis borles que identifiquen la dignitat episcopal — solien ser sis borles verdes de seda que penjaven per cada banda. L'artífex ha completat l'escut amb una barba decorativa suspesa a l'extrem inferior en forma de rocalla i amb dos poms de flors per banda.

Si l'escut d'Antoni de Bastero descrit per Pere Costa el podem retrobar esculpit en dues llindes del casal dels Bastero a la plaça dels Lledoners, conegut com el palau del Sagristà Major, el que ens ocupa el trobem replicat a la lauda sepulcral de

Fig 1.

Fig 2.

Fig 3.

Fig 4.

Fig 5.

pedra nummulítica de la família Bastero ubicada a l'actual capella de Sant Jordi de la catedral, antigament dedicada a santa Anastàsia (Fig. 2). És aquí on es podrà apreciar l'aspecte complet que devia tenir la peça objecte d'estudi. Com dèiem, a la lauda sepulcral figura la inscripció que permet associar l'escut amb la sepultura familiar dels Bastero, segons una inscripció que diu el següent: «Hic possiti sunt quo quisque ordine diem suum obiit, D. D. Maria de Bastero et Lledo, III. mi D. D. Baltasar de Bastero, episcopi Gerundensis mater, XVII cal. Februarii an. MDCCXXXII, D. D. Antonius de Bastero, Mariae filius, huius ecclesiae canonicus et sacrista maior, IX. cal octobris an. MDCCXXXVII, D. D. Magdalena Bastero et de Miquel, uxor D. D. Antonii de Bastero et de Vilana, eiusdem D. Mariae nepotis, VI idus augusti anni MDCCLXV, D. D. Eulalia Bastero et de Vilana, praefatae D. Mariae neptis, V idus maii anni MDCCLXXXVII. Carissimis sibi capitibus D. D. Peregrinus de Bastero et de Miquel»¹.

L'escut de la lauda, per tant, identifica la sepultura com el lloc d'enterrament dels Bastero/Vilana — tal com s'explicita en la inscripció posterior amb la inclusió d'altres membres de la família —, amb un blasó que fixa la dignitat episcopal de la tomba.

1. [Aquí han estat dipositats per l'ordre del dia del seu decés la senyora donya Maria de Bastero i Lledó, mare de l'il·lustríssim senyor don Baltasar de Bastero, bisbe de Girona, el dia 16 de gener de 1732, el senyor don Antoni de Bastero, fill de Maria, canonge i sagristà major d'aquesta església, el 23 de setembre de l'any 1737, la senyora donya Magdalena de Bastero i de Miquel, esposa del senyor don Antoni de Bastero i de Vilana, neboda de la mateixa donya Maria, el dia 8 d'agost de l'any 1765, i la senyora donya Eulàlia Bastero i de Vilana, neta de la referida donya Maria, el dia 11 de maig de l'any 1787. Als seus caríssims avantpassats, el senyor don Pelegrí de Bastero i de Miquel]. Traducció extreta de <https://catedraldegirona.cat/obres/sepulcre-de-maria-de-bastero-i-altres/> [Consulta: agost de 2025].

L'origen del consentiment de sepultura cal buscar-lo en temps del bisbe Baltasar. El 17 de gener de 1732 va demanar al capítol permís per enterrar-hi la seva mare Maria Bastero i Lledó, assumint la condició de renovar un altar gòtic que no se substituïria definitivament fins al 1752 (ACG, *Actes capitulars*, 17 de gener de 1732, foli 85; CALZADA, 1975). En aquest lapse de temps va morir Antoni de Bastero, canonge i sagristà major de la Seu, que va ser substituït, en un cas evident de nepotisme, pel seu nebot Francesc de Bastero i Vilana. És a aquest darrer personatge a qui segurament s'ha d'atribuir l'encàrrec de la lauda sepulcral i del retaule definitiu, atès que sol·licità quedar-se amb el vell retaule gòtic per destinar-lo a la capella del casal del sagristà. D'altra banda, que les armes de l'escut de la lauda duguin la torre amb estels del seu llinatge sembla que podria ser una prova definitiva del seu paper.

Si tenim en compte que Baltasar de Bastero va ser bisbe entre el 1729 i el 1745, que el seu germà Antoni va morir el 1737 i que el nebot Francesc de Bastero i de Vilana va substituir l'oncle com a sagristà major el mateix any 1737, és força probable que el nou retaule per a la capella s'encomanés entre el 1732 i el 1752. El retaule en qüestió, perdut durant la Guerra Civil, no és conegut per cap fotografia ni, a hores d'ara, se'n sap l'autoria. Així i tot, no és gens aventurat suggerir la possibilitat que l'artífex hagués estat l'escultor vigatà Pere Costa i Cases, que per aquells anys duia a terme una intensa activitat a Girona. De fet, l'episcopat de Baltasar de Bastero coincideix amb l'acabament de la façana de la catedral de Girona que l'escultor vigatà dirigia, a més dels treballs per a la renovació del cor i altres projectes, com el retaule de Sant Rafael o el de Sant Pere i Sant Pau. Cap a mitjan segle, quan Francesc de Bastero ja feia uns anys que ocupava el càrrec de sagristà major, Pere Costa encara mantenia relació amb el capítol: el 1752 signà el projecte de remodelació del presbiteri projectant un aeri baldaquí de tipologia berniniana.

Més enllà de la presència de Pere Costa a Girona, hi ha més arguments per sostenir la possibilitat que l'execució del retaule recaigués en l'escultor. Ell mateix, si ho recordem, diu al *Nobiliario* que havia tractat els Bastero i que hi mantenia relació. Tant és així que Gaspar de Bastero, el tercer dels germans dedicats a la carrera eclesiàstica i canonge de la catedral de Barcelona, va avalar Pere Costa davant dels canonges barcelonins perquè dugués a terme un retaule per a la capella de Sant Agustí, que un particular anònim volia sufragar; Pere Costa el va executar entre el 1756 i el 1757 (DORICO, 1997: 140). Queda un darrer argument per posar sobre la taula. L'escut objecte d'aquesta fitxa és clarament deutor de la gramàtica estilística de Pere Costa. La finesa de la talla i els arabescos dels fullatges remetent al ric repertori de les seves traces i retaules, especialment visible en les garlandes entrellaçades que rivetegen l'escut i que són molt presents en el seu mostrari, com ara a les decoracions frontals dels daus dels pedestals de les columnes (Fig. 3). Aquests arabescos entrellaçats no només són decoratius, sinó que, a més, prenen forma escultòrica, com passa al coronament del retaule de Sant Rafael de la mateixa catedral de Girona o a l'escut central del retaule de l'església de Sant Ramon del Portell, ambdues obres de l'escultor vigatà. Els fullatges entrecruats, com si es tractés de la seva cal·ligrafia personal, que en alguna ocasió Carles Dorico ha volgut llegir com un acrònim de les inicials oposades de Pere Costa, són omnipresents en el seu aparell decoratiu, així com les garlandes de fruites i flors. Un darrer detall no pot passar per alt: l'original barba o penjoll en forma de rocalla que completa el camper per la part inferior de l'escut, modelada com si fos una petxina, recorda el mateix element que apareix a l'escut del canonge Narcís de Font i de Llobregat del basament del retaule de Sant Narcís de la catedral de Girona, una obra iniciada per Pau Costa i amb la participació del seu fill Pere (Fig. 4), o a l'escut de pedra del monument de Francesc Ignasi d'Amigant, una obra funerària que es trobava a l'església de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona (Fig. 5).

Al marge de la hipòtesi de l'adscripció estilística, es fa difícil pensar que aquest escut de fusta sense policromar no provingui de la capella dels Bastero o que no tingui un vincle directe amb el retaule en qüestió. A la llum del que hem exposat fins ara, només un espai com la capella sepulcral, que vinculi els Bastero amb els Vilana, podria haver acollit un escut amb l'heràldica comuna timbrada amb el capell episcopal. Si no el dugués, es podria pensar que fou exclusivament de Francesc de Bastero i de Vilana, però no és el cas. Afegim-hi a aquesta hipòtesi que el retaule és un dels pocs que es van cremar durant la Guerra Civil i que algunes restes i objectes de la destrucció es van vendre a la dècada dels anys cinquanta del segle XX. Aquest escut ben bé podria ser un objecte venal —consta com una adquisició de la Diputació de Girona, segurament comprada per la rellevància de l'escut dels Bastero—, com les carasses del cafè L'Arc, el cadirat del cor i fragments de retaules i pintures que avui dia figuren a la Fundació Mauri de la Garriga.

BIBLIOGRAFIA

BOSCH BALLBONA, Joan. «Pintura del segle XVIII a la Seu de Girona. D'Antoni Viladomat i de les suggestions de la pintura barroca italiana». A: *Estudi General*, núm. 10 (1990), p. 141-166.

CALZADA, José. *Las claves de bóveda de la catedral de Gerona*. Girona: Diputació de Gerona, 1975.

DORICO, Carles. «El retaule major de Sant Sever i la darrera estada de Pere Costa a Barcelona (1754-1757)». A: *Locus Amoenus*, 3 (1997), p. 123-145.

DORICO, Carles. «Una traça de Pere Costa per al retaule major de l'església de la Pietat de Vic». A: *Ausa*, XVIII, 142 (1999), p. 341-363.

FELIU, Francesc. «Els inicis de la filologia catalana moderna: estudi biogràfic d'Antoni de Bastero i Lledó, canonge de Girona (1675-1737)». A: *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XXXIX, 1998, p. 235-341.

MARQUÉS PLANAGUMÀ, Josep Maria. *Inscripcions i sepultures de la catedral de Girona*. Girona: Diputació de Girona, 2009.

FONTS DOCUMENTALS

COSTA CASES, Pere. *Nobiliario catalán*. Tom I, entre 1727 i 1761, manuscrit 1753 de la Biblioteca de Catalunya.